

De bruinvis in de Oosterschelde en Noordzee

Foto: Stichting Rugvin

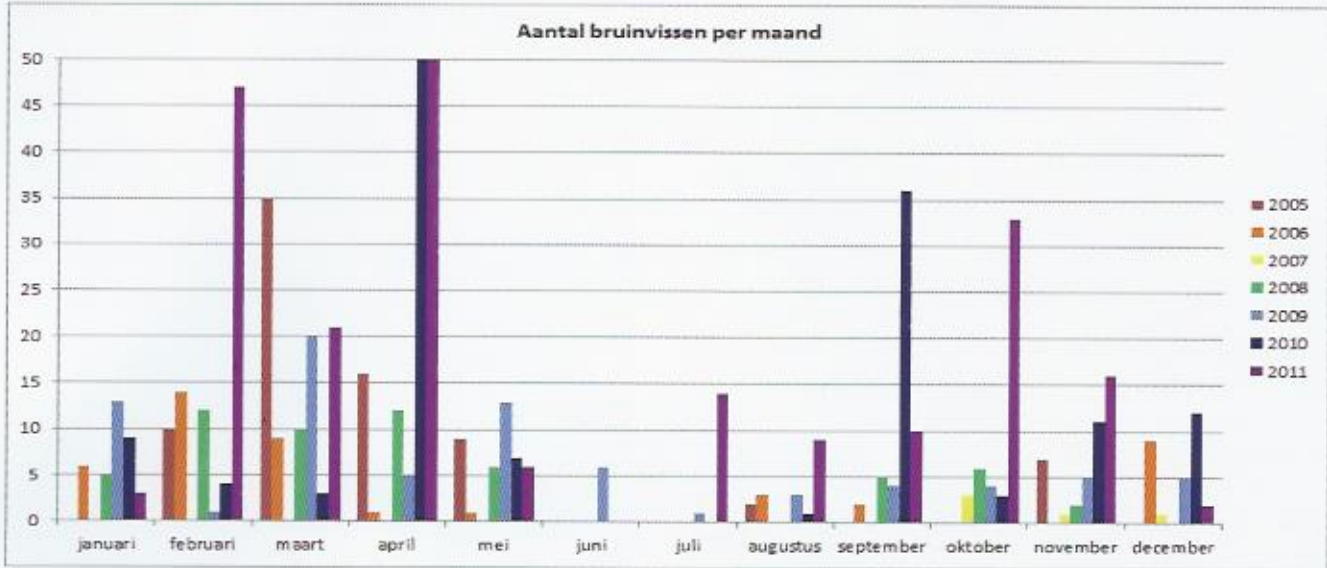

De bruinvis is sinds een aantal jaren weer helemaal terug van weggeweest. Het aantal bruinvissen in de Nederlandse wateren neemt de laatste jaren toe en in de Oosterschelde plant de soort zich zelfs voort. Dat blijkt uit onderzoek van Stichting Rugvin.

De bruinvis (*Phocoena phocoena*) is een walvisachtige (man max 1,90m, vrouw max 1,60) die sinds menscheugenis in de Nederlandse wateren voorkomt. Er zijn aanwijzingen dat ze vroeger veelvuldig in de Nederlandse rivieren voorkwamen en zelfs in de Amsterdamse grachten. Toen alle Zeeuwse wateren nog in verbinding stonden met open zee, waren waarnemingen van bruinvissen ook hier heel gewoon. Maar in de jaren 80 van de vorige eeuw kwam het aantal dieren op een dieptepunt. Vermoedelijk vanwege overbevissing en sterke vervuiling van de Noordzee. Ook werd het de dieren onmogelijk gemaakt nog vaker de rivieren op te zwemmen door de aanleg van dammen, keringen etc. Maar sinds het begin van de jaren 90 zijn de aantallen bruinvissen weer sterk toegenomen. Deze toename zegt echter niet dat het met de bruinvis

als soort beter gaat. De schattingen van het aantal dieren in de totale Noordzee zijn over de afgelopen decennia redelijk stabiel, dit zijn ongeveer 250.000 dieren. Echter de kern van de totale populatie verplaatst zich steeds meer naar het zuiden en komt daardoor ook meer voor de Nederlandse kust te liggen. Het gaat hier om enkele tienduizenden dieren maar dit aantal fluctueert sterk per seizoen. Door deze zuidwaartse verplaatsing worden bruinvissen vandaag de dag weer regelmatig gezien nabij onze kust en op volle zee. Voor het grote publiek is dit echter nog relatief onbekend. Daarom besloot Stichting Rugvin in 2005 onderzoek te verrichten naar de aanwezigheid van bruinvissen en andere walvisachtigen in de Noordzee en de gevonden data uit te dragen naar de Nederlandse bevolking.

Maandelijks worden sindsdien vanaf de Stena Line veerboten tussen Hoek van Holland en Harwich tellingen uitgevoerd. Sindsdien is het mogelijk om fluctuaties in de populatiedynamiek van de bruinvis en van de ook relatief veel waargenomen witsnuitdolfijn vast te stellen. Zo is het duidelijk dat de bruinvissen vanuit het Noorden langzaam naar de wateren voor de Nederlandse kust trekken, met een duidelijke piek in de late winter en het vroege voorjaar.

De grafiek laat zien dat de laatste jaren meer bruinvissen in de Nederlandse Noordzee worden gezien (niet alleen voor de kust maar ook midden op zee!).

Foto: Wouter Jan Strietman

Frank Zanderink is oprichter van Stichting Rugvin. In 2002 maakte hij deel uit van een team voor bescherming van walvisachtigen in Schotland. Dit inspireerde hem om ook in Nederland een soortgelijke organisatie op te richten en sinds 2005 is Stichting Rugvin een feit.

Oosterscheldekering

In de jaren 70 en 80 werd de Oosterscheldekering gebouwd: een bouwwerk van negen kilometer lang dat de Oosterschelde bij zware storm kan afsluiten van de Noordzee. Normaal kan het zeewater bij eb en vloed vrijelijk naar binnen of buiten stromen. Het is niet aannemelijk dat er in de jaren 80 al bruinvissen aanwezig waren in de Oosterschelde. Schippers laten weten dat zij sinds een jaar of tien bruinvissen zien. In 2009 besloot Rugvin in samenwerking met het WNF een onderzoeksprogramma op te stellen om hierover meer te weten te komen. De meest dringende vragen zijn: hoeveel bruinvissen leven er in de Oosterschelde? Planten zij zich hier voort en zwemmen ze door de kering ook naar de Noordzee of zijn ze ingesloten? In dit lopende programma kwam in 2012 ook de vraag op waarom er relatief zoveel dieren in de Oosterschelde overlijden.

Om het aantal dieren vast te stellen besloot Rugvin in 2008 om het gebied letterlijk uit te kammen aan de hand van een scan met meerdere boten tegelijk. In september 2009 voeren acht boten parallel aan elkaar onder ideale weersomstandigheden (Bft 0-1) vanaf de Oosterscheldekering naar het oosten. Iedere boot had minimaal drie ervaren waarnemers aan boord en er was overlap in het gebied wat elke bemanning kon overzien tussen de boten. In totaal werden na uitsluiting van dubbeltellingen 37 dieren geteld waarvan vijf kalfjes. In 2011 werden er zelfs meer dan 60 dieren geteld waarvan wederom een aantal pasgeboren kalfjes.

Hiermee is aangetoond dat de dieren zowel in het voorjaar als in het najaar in een relatief grote groep aanwezig zijn in de Oosterschelde en dat ze zich hier voortplanten. Maar de telling van september 2012 leverde een veel lager aantal op. "Slechts" 42 dieren werden geteld onder min of meer vergelijkbare omstandigheden. Hoogstwaarschijnlijk is het hoge aantal dood gevonden dieren in het stroomgebied van de Oosterschelde hier debet aan.

Ophalen C-pod

Foto: Stichting Rugvin

Naar de precieze doodsoorzaken wordt momenteel onderzoek verricht. In België zijn twee bruinvissen gevonden waarbij men, voor de eerste keer ooit, heeft vast weten te stellen dat ze zijn gedood door de grijze zeehond (*Halichoerus grypus*). Of de vele bruinvissen die de laatste jaren dood zijn aangespoeld op de Nederlandse kust deels ook zijn gedood door grijze zeehonden kan (nog) niet worden gezegd.

De stichting houdt zich bezig met het verzamelen van gegevens over walvisachtigen in Nederlandse wateren. Zo varen er elke maand twee vrijwilligers mee met de Stena Line tussen Hoek van Holland en Harwich om walvisachtigen te tellen. Sinds 2008 worden ook jaarlijks de bruinvissen geteld in de Oosterschelde.

Ophalen C-pod

Foto: Stichting Rugvin

Wel is het zo dat ook de grijze zeehond in de Nederlandse wateren fors in aantal toeneemt terwijl de hoeveelheid vis afneemt. Een opportunist van het kaliber grijze zeehond met een lengte van zo'n 2,5 meter en met een gewicht van maximaal 400 kg kan natuurlijk op een gegeven moment zijn dieet veranderen.

De toekomst zal uitwijzen of het gedrag van de "Belgische" grijze zeehond navolging krijgt in de Nederlandse wateren.

De vraag waarom de bruinvissen van de Oosterschelde niet, net als hun soortgenoten in de Noordzee, in het voorjaar grotendeels naar het Noorden wegtrekken, is nog niet beantwoord. Zijn de dieren misschien toch min of meer opgesloten? Bruinvissen zijn erg gevoelig voor onderwatergeluid en dat is ter hoogte van de kering bijna 24 uur per dag aanwezig. Het zeewater dat bij eb en vloed door de kering naar binnen stroomt, maakt veel lawaai en valt binnen het bereik dat bruinvissen kunnen horen. Toch zullen ze ooit een keer naar binnen zijn gezwommen. De stroming valt tijdens de kentering stil. Zou dit de kans zijn voor bruinvissen om ongestoord door de kering naar binnen (en naar buiten?) te zwemmen? Om dit aan te tonen heeft Rugvin C-pods (digitale hydrofoons) aangeschaft die al het onderwatergeluid registreren en opslaan. Een speciaal programma filtert het door bruinvissen geproduceerde geluid eruit. Als een bruinvis door de kering heen zwemt, wordt zowel binnen de kering als korte tijd later erbuiten (of vice versa) bruinvisgeluid geregistreerd. De C-pods hangen in het water aan vloten van de veiligheidslijnen aan beide zijden van de kering. (Dankzij Rijkswaterstaat is het mogelijk om regelmatig vanaf de boot De Hammen met kapitein Koppenaar de opgeslagen data te verzamelen).

Studenten van Stichting Rugvin hebben de verzamelde data van 2010 en 2011 recent geanalyseerd en vastgesteld dat bruinvissen inderdaad door de kering heen zwemmen met een voorkeur voor het moment rond de kentering. Maar dit verklaart nog niet waarom ze het gehele jaar blijven. Onderzoek van Rugvin zal zich de komende tijd op deze vraag richten.

Op www.rugvin.nl vindt u actuele informatie.

Achtergrondfoto: Wouter Jan Strietman